



ВЪРХОВНА КАСАЦИОННА ПРОКУРАТУРА

Отдел „Аналитичен”

София 1061, бул. „Витоша” № 2, ☎ 02/81 17 954; 81 17 957, 📠 02/81 17 953, ✉ svkp@prb.bg

ДОКЛАД

ОТ ПРОВЕДЕНО КРИМИНОЛОГИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ

на тема:

**„Проблеми във взаимодействието и дейността на органите за
противодействие и превенция на противообществените прояви и
престъпността на малолетните и непълнолетните”**

Изготвил:
Отдел „Аналитичен”
Върховна касационна прокуратура
Прокуратура на Република България

София 2014 г.

I. УВОД

През 2012 г. със Заповед № 3000/2011 г. на главния прокурор по изпълнение на Графика на мерките, предприети от Прокуратурата на Република България за преодоляване на негативните констатации и изпълнение на препоръките от Доклада на ЕК по Механизма за сътрудничество, на сектор КИ в отдел „Информация, анализ и методическо ръководство“ бе възложена задача за провеждане на криминологично изследване на детската престъпност, съвместно с отдел XI във ВКП (по структурата на ВКП до м. ноември 2013 г.). След въвеждането на новата структура на ВКП (Заповед № ЛС-3414/15.11.2013 г.) криминологичният анализ бе възложен за изпълнение на отдел „Аналитичен“ във ВКП.

Структурните промени и възникнали проблеми от ресурсно естество забавиха значително провеждането на изследването, което налага изпълнението на тази задача към днешна дата.

Настоящото изследване няма да бъде фокусирано върху социални, психологически, педагогически и други фактори, оказващи влияние върху детското девиантно и деликвентно поведение. В тази област ежегодно се провеждат множество изследвания от различни научни организации и институции по проблемите на детската престъпност, разгледана през призмата на отделните науки. През последните години проблемите в дейността и взаимодействието на органите по противодействие и превенция на противообществените прояви и престъпността на малолетните и непълнолетните станаха обект на засилена и твърде конфликтна обществена дискусия, особено покрай обсъждането на Концепцията за държавна политика в областта на правосъдието на детето. В тази дискусия, която продължава и до днес, на практика с помощта на изследователски данни бяха подкрепени противоположни тези, свързани, от една страна, с наличното статукво, а от друга – с реформаторски идеи за цялостно премахване на все още действащата система на превенция и противодействие на детската престъпност. Без да взема страна в този сблъсък, нашият изследователски интерес е насочен към експлицирането на наличните проблеми във взаимодействието и дейността на оторизираните органи, сред които Прокуратурата на РБ играе водеща роля. И към настоящия момент в продължаващата дискусия се споменават множество проблеми, свързани със забавянето на преписките между полицията и прокуратурата, спазването на сроковете в прокуратурата, неоправдани забавяния на процедурите по вземане на възпитателни мерки, проблеми в СПИ и ВУИ и т.н. Изследването ще е насочено именно към идентифицирането и локализирането на конкретни проблеми и намиране на пътища за преодоляването им към настоящия момент и при сега действащото законодателство. Така може да се разчита, че то би допринесло за повишаване на ефективността и ефикасността в работата на ПРБ и на останалите институции в системата за противодействие и превенция на противообществените прояви и престъпността на малолетните и непълнолетните.

II. ОСНОВНИ ЦЕЛИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Основните цели и задачи на изследването са свързани с изясняването на следните въпроси.

1. Каква е правната рамка, в която се осъществява дейността и взаимодействието на прокуратурата и останалите органи за превенция и противодействие на противообществените прояви и престъпността на малолетните и непълнолетните? Как динамиката в законодателството влияе върху противодействието и превенцията на противообществените прояви и престъпността на малолетните и непълнолетните?

2. Кои са основните институции за превенция и противодействие на противообществените прояви и престъпността на малолетните и непълнолетните и каква е тяхната конкретна дейност? Как изменения в дейността и в законово определените рамки на взаимодействието на тези институции влияе на динамиката на противообществените прояви и детската престъпност?

3. Кои са основните проблеми в дейността на всяка една от тези институции, към днешна дата?

4. Какви мерки биха могли да решат проблемите в дейността на тези институции?

5. Какви са основните проблеми във взаимодействието между оторизираните институции?

6. Какви мерки биха могли да решат проблемите във взаимодействието на тези институции?

7. Какви са основните проблеми в дейността и взаимодействието на органите през призмата и очите на самите малолетни и непълнолетни нарушители?

8. По какъв път Прокуратурата на РБ би могла да оптимизира дейността и взаимодействието си с останалите институции в областта на противодействието и превенцията на детската престъпност?

III. ОСНОВНИ ДЕЙНОСТИ ПО ИЗСЛЕДВАНЕТО

Набирането на данните по изследването бе осъществено чрез:

1. Desk research за съществуващите статистически данни (полицейска статистика, НСИ, ПРБ и др.), налични отчетни доклади на оторизираните институции, налични и достъпни изследвания, публикации, материали, хора, организации и институции в РБ, занимаващи се с проблематиката на детската престъпност.

2. Анкета по e-mail със стандартизиран въпросник с общ модул и добавен след дейност 1 специален модул, която трябва да осъществи основни цели 3, 4, 5, 6 и 8 на изследването за следните основни субекти:

- административните ръководители или определени от тях прокурори, специализирани в работа с непълнолетни, ако има такива, на териториалните – районни и окръжни, прокуратури;
- съдии от районни и окръжни съдилища, специализирани в работа с непълнолетни, ако има такива;
- работещи в детските педагогически стаи към Сектор „Детска престъпност“ към ГД „Полиция“ на МВР;
- секретарите на МКБППМН или определен от тях член на комисията;
- работещи в отделите за закрила на детето към Агенцията за социално подпомагане към МТСП;
- директорите на поправителния дом, съществуващите ВУИ и СПИ или определени от тях служители.

3. Окончателен анализ на събраните данни. Тази част от изследването трябва да осъществи в пълен размер основна цел 8 от изследването.

IV. ПРАВНА УРЕДБА

Законът за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (ЗБППМН) е в сила от 1958 г. и в него са залегнали възгледи и подходи от края на 50-те години на XX век, в които предимство имат репресивните методи, несъответстващи на съвременните конституционноустановени и международноправни принципи за граждански права. От направените досега общо 21 изменения и допълнения на ЗБППМН, само тези през 2004 г. и 2005 г. са промени по същество, останалите са технически наложени от промяната на други закони, с цел уеднаквяване на използваните понятия.

Същностните изменения в ЗИД на ЗБППМН през 2004 г. са насочени към промяна на статуквото и са в изпълнение на Националната стратегия за превенция и противодействие на асоциалното поведение и престъпленията на малолетни и непълнолетни от 2003 г.¹ и отговарят на препоръките в редовните доклади на Европейската комисия за 2000 г., 2001 г. и 2002 г. и на международните актове в областта на правата на детето. Така напр. част от промените са насочени към дейността на Централната комисия за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни (ЦКБППМН), в посока на разширяване полето на задълженията ѝ, но същевременно са въведени и някои ограничения по отношение на нейния състав, чрез отпадане участието на видни общественици и представители на български неправителствени организации и фондации, ангажирани с противообществените прояви на малолетните и непълнолетни лица.

Промените, засягащи дейността на местните комисии за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни лица (МКБППМН), са по отношение на: участието им в заседанията на педагогическите съвети на ВУИ и СПИ; провеждането на изследвания-анализи и проучвания на детското асоциално поведение с цел превенция; внасяне на предложения до съда за прекратяване изпълнението на наложената възпитателна мярка, както и предложения до комисиите по Закона за изпълнение на наказанията (ЗИН) за предсрочно освобождаване. Въведено е и задължително изискване за изготвяне на доклад по всяка преписка, въз основа на който се образува възпитателно дело, като в производството по възпитателни дела пред местните комисии се допуска адвокатска защита. Отнети са им разследващите функции, правото да изискват документи и материали и възможностите за разпит на длъжностни лица и граждани, както и за даване на сведения и показания.

С направената промяна на ЗБППМН през 2005 г. се въвежда съдебен контрол и върху настаняването на малолетните и непълнолетни лица с асоциално поведение във възпитателните училища-интернати (ВУИ) и интегриране на социално-педагогически интернати (СПИ) в системата на корекционните институции. Възпитателните мерки, свързани с отделяне на малолетния или непълнолетния от семейството, се налагат само от съд, по предложение на местната комисия, след разглеждане на възпитателното дело.

С изготвения План за действие за изпълнение на Концепцията за държавна политика в областта на правосъдието на детето (2013–2020 г.) се предлагат мерки в областта на наказателното правосъдие за деца и на политиката за превенция и противодействие на поведението на децата, което е в конфликт със закона. Предвидените чрез него реформи са включени в Националната програма за развитие „България 2020“. Планът за действие се основава и на следните стратегически документи:

¹ Приета с Решение № 17 на Министерския съвет от 13 януари 2003 г.

- ✓ Национална стратегия за детето 2008–2018 г.²;
- ✓ Визия за деинституционализацията на децата в Република България³;
- ✓ Международни и европейски документи, които имат отношение към превенцията и противодействието на асоциалното поведение на децата⁴;
- ✓ Препоръки и заключения на Комитета на ООН по правата на детето към правителството на Р България от 06 юни 2008 г.

На 01 март 2013 г. правителството приема Пътна карта с мерки за изпълнение на Концепцията на това, което следва да се свърши през следващите седем години. Предвидени са и конкретни индикатори, чрез които да може да се направи оценка от изпълнението на плана и на постигнатите резултати.

V. ОСНОВНИ ИНСТИТУЦИИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ПРОТИВООБЩЕСТВЕНИТЕ ПРОЯВИ И ПРЕСТЪПНОСТТА

За реализиране на мерки за социално и възпитателно въздействие върху поведението на детето, чрез ЗБППМН се създават комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните лица, детски педагогически стаи, социално-педагогически интернати, възпитателни училища – интернати към МОН, домове за временно настаняване на малолетни и непълнолетни към МВР, приюти за безнадзорни лица, обществени възпитатели към МКБППМН.

1. Централната комисия за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни ръководи методически и контролира дейността на местните комисии, обобщава и анализира съответните статистически данни, координира дейността на държавните органи и юридическите лица с нестопанска цел във връзка с борбата срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните и др. и упражнява контрол по взетите въз основа на закона решения.

Нейните задачи са свързани и с разработването и предлагането на програми и дейности, чрез които ефективно провежда и контролира държавната политика по отношение на предотвратяването и ограничаването на криминогенните фактори сред малолетните и непълнолетните.

2. Местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните се създават към общините и районите (градове с районно деление). Те са органи на местните изпълнителни власти за ръководство, организация и контрол на цялостната дейност по превенция и противодействие на асоциалното поведение на малолетни и непълнолетни на местно ниво. Нейният състав от 15 членове се назначава със заповед на

² Приета с Решение на Народното събрание от 31 януари 2008 г.

³ Приета с Решение на МС, м. февруари 2010 г.

⁴ Конвенция на ООН за правата на детето, ратифицирана от Р България 1991 г.; Европейска харта за основните права; Насоки на ООН за превенция на противообществените прояви на ненавършилите пълнолетие лица (Насоки от Рияд); Правила на ООН относно минималните стандарти за осъществяване на правосъдие по отношение на ненавършили пълнолетие лица (Пекински правила); Правила на ООН за закрила на ненавършилите пълнолетие лица, лишени от свобода (Токийски правила); Правила за защита на ненавършили пълнолетие лица, лишени от свобода (Хавански правила); Общ коментар № 10 на Комитета на ООН за правата на детето от 25 април 2007 г.; Насоки на ООН за деца, жертви и деца свидетели на престъпления от 2005 г.; Насоки на Съвета на Европа за приятелско към децата правосъдие; Ръководни принципи на Комитета на министрите от Съвета на Европа по отношение на правосъдието в полза на децата, 17 ноември 2010 г.; Конвенцията на Съвета на Европа за закрила на децата от сексуална експлоатация и сексуално насилие (в сила за Р България от 1 април 2012 г.); Препоръка (87)20 относно обществените мерки срещу противоправните деяния на ненавършилите пълнолетие лица; Препоръка (2000)20 относно ролята на ранната психо-социална интервенция за превенция на престъпността; Препоръка (2000)22 относно подобряване прилагането на Европейските правила за санкциите и мерките в социална среда.

кмета на общината, като в състава ѝ се включват юристи, педагози, медици и психолози. На заседанията на МКБППМН присъства и представител на районната прокуратура.

Местните комисии съвместно с детските педагогически стаи, органите на образованието и при широко обществено съдействие организират и координират социално-превантивната дейност на територията на общината.

Ежегодно отчитат своята дейност пред кмета на общината или района, общинския съвет и пред ЦК, а издръжката им се осигурява от общинските бюджети и от собствени приходи.

3. Към Министерството на образованието и науката са създадени два вида интернати: социално-педагогически интернат и възпитателно училище – интернат. Тяхното устройство и организация на дейност, както и условията и редът за настаняване, преместване и прекратяване на настаняването на малолетни и непълнолетни лица в тях, са регламентирани от Правилник за устройството и дейността на възпитателните училища – интернати и социално-педагогическите интернати, издаден от министъра на образованието и науката, на основание § 53 от ПЗР на ЗБППМН⁵.

Социално-педагогическите интернати са специализирани заведения, в които се настаняват малолетни над 8-годишна възраст и непълнолетни, които са извършили или осъществяват предпоставки за извършване на противообществени прояви.

Възпитателните училища – интернати са специализирани заведения, в които се настаняват малолетни над 8-годишна възраст и непълнолетни, извършили противообществените прояви, към които възпитателните мерки по ЗБППМН не са се оказали достатъчни и за нормалното им възпитание няма подходяща социална среда. Във ВУИ се настаняват и непълнолетни, спрямо които съдът или прокурорът са наложили такава мярка по реда на чл. 61 и чл. 64 от Наказателния кодекс (НК).

Управлението и функционирането на ВУИ и СПИ се осъществява от директор, педагогически съвет, екип за психолого-педагогическа оценка, учители и възпитатели. Техните правомощия и задължения са конкретно разписани в Правилника за устройството и дейността на възпитателните училища – интернати и социално-педагогическите интернати.⁶

Възпитателните училища – интернати и социално-педагогическите интернати се финансират от държавния бюджет чрез бюджета на МОН.

4. Детските педагогически стаи са специализирани заведения, които участват в превенцията на престъпността и противообществените прояви, извършвани от малолетните и непълнолетни лица. Тяхната организация, задачи, ръководство и контрол, взаимодействие с държавните органи, общинските администрации, неправителствени и обществени организации, както и функциите на инспекторите на ДПС са регламентирани от Правилник за детските педагогически стаи, издаден от министъра на вътрешните работи, на основание § 53 от ПЗР на ЗБППМН.

Детските педагогически стаи се откриват към общините, по предложение на органите на Националната полиция, с решение на общинските съвети и със съгласието на министъра на вътрешните работи.

Дейността на ДПС се ръководи и контролира от Националната полиция и в съответствие със ЗБППМН, контрол върху дейността на ДПС осъществяват и ЦКБППМН, и МКБППМН. Органите на прокуратурата осъществяват надзор върху работата на ДПС.

⁵ Обн. ДВ, бр. 68 от 2.08.2013 г., в сила от 2.08.2013 г.

⁶ Издаден от МОН, обн. ДВ, бр. 71 от 01.09.2006 г.

5. Приютите за безнадзорни лица, в системата на МВР, са създадени като домове за временно настаняване на малолетни и непълнолетни лица, на които не може да бъде установено местожителството, на заловени в скитничество, просия или проституция, както и на изпадналите в състояние на безнадзорност лица, вследствие на злоупотреба с алкохол, разпространение или употреба на наркотици или други упойващи вещества или извършили противообществени прояви. Престоят в домовете е 24 часа, като след това време престоят до 15 дни се разрешава от прокурор.

VI. АНАЛИЗ НА ДАННИТЕ

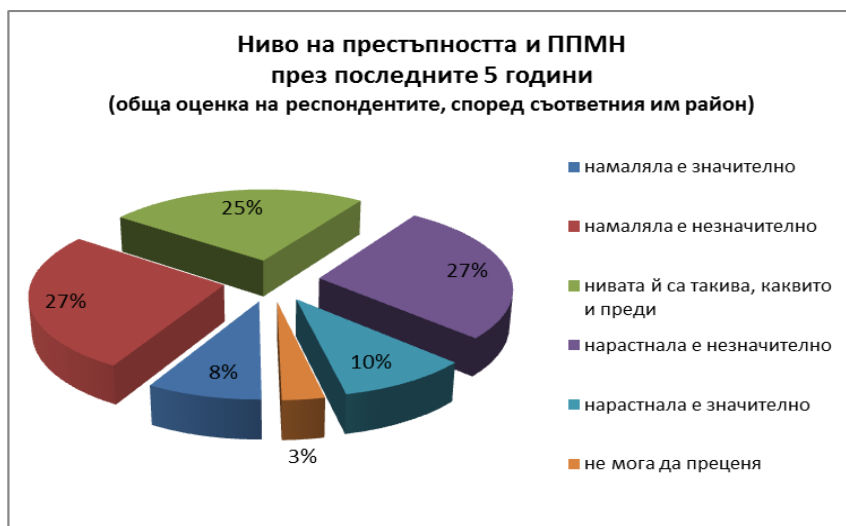
Проблемът за престъпността и противообществените прояви на малолетните и непълнолетните лица, макар и не нов, не престава да бъде актуален. Наличието на възможности за оптимизиране на превантивната дейност дава достатъчно основание за работата на институциите и гражданското общество в тази посока.

Социалната и икономическа ситуация в България поставя много деца и семейства в риск от извършване на противообществени прояви и престъпления.

Обобщените статистически данни са извлечени от анкетните карти, попълнени от структурните единици, пряко работещи с малолетни и непълнолетни с девиантно поведение и с техните родители. В настоящия анализ ще бъдат посочени и коментирани само отговорите, мненията и предложенията на респондентите, изразени в анкетните карти⁷.

1. Възприемани нива на престъпността и противообществените прояви на малолетните и непълнолетните лица, съгласно данните, посочени в анкетните карти:

- фактическо състояние за последните 5 години



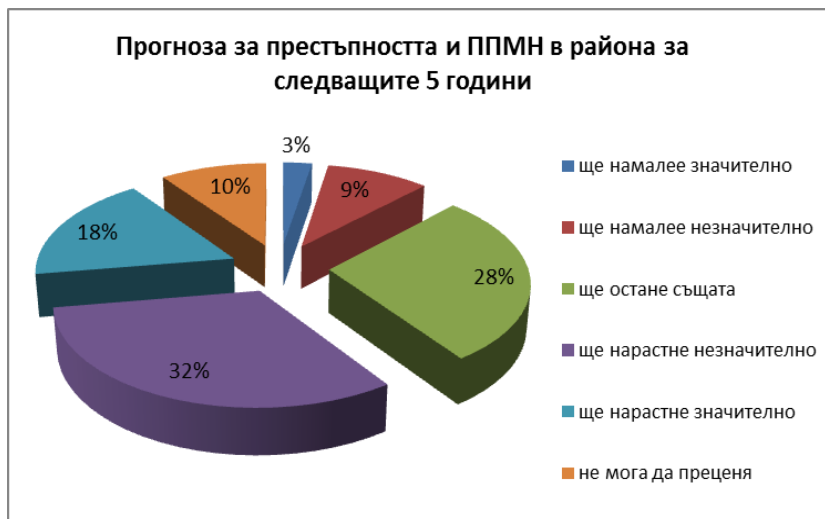
От обобщените данни в графиката е видно, че по отношение на възприятията на респондентите за нивото на престъпността и противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, за последните 5 години не се наблюдава особена динамика. Равенството между противоположните отговори „намалела е незначително“ и „нараснала е незначително“ – по 27% от отговорилите, определя едно средно ниво на фактическото състояние на детското

⁷ Брой на попълнените анкетни карти по структурни институции (ДПС – 173 бр.; МКБППМН – 141; ОЗД – 139; пробационна служба – 35; прокуратура - 117; съд - 40; ПД, СПИ и ВУИ – 8).

асоциалното поведение. В потвърждение на това се включват и посочените в 25% от отговорите – стабилно, непроменено във времето състояние.

Равнопоставеността на взаимно изключващи се показатели продължава и по отношение на динамиката на нивото на девиантното поведение сред маловръстните. С много близки процентни стойности са посочилите, че престъпността и ППМН в техните региони през последните 5 години е „намаляла значително“ и е „нараснала значително“.

- прогноза за следващите 5 години



Посочените прогнозни данни са с по-константни показатели по отношение на близки по своята същност отговори. Т.е. очакваната прогноза в по-голяма част от отговорите е в посока от запазване на статуквото към момента до незначително нарастване на асоциалните прояви сред младежите през следващите 5 години. Не бива да се пренебрегва и достатъчното присъствие от 18% на предположилите значително нарастване на престъпността и противообществените прояви сред младото поколение в България.



При съпоставка на нивата на престъпността и противообществените прояви на малолетните и непълнолетни лица в съответните райони на респондентите, спрямо териториалните единици, съответстващи на тяхното ниво в страната, се отчита доста голяма разнопосочност. С много близки показатели са тези, които считат, че нивата са такива, каквито и при другите, или че те са значително или незначително по-ниски. Почти два пъти по-малко са тези структури, които отчитат, че нивото на асоциалното поведение на децата в

техния район е значително или незначително по-високо. По-смущаващи са 23-те процента, които отговарят, че не могат да преценят. Това предполага две възможни посоки – обособен в определени граници и затворен териториален подход при работата с проблемно проявените деца и младежи или предполагаем отказ от съпоставка между районите.

- предпоставки за прогнозираните нива на престъпността и видове престъпления и противообществени прояви на малолетни и непълнолетни, за които се отнася прогнозата

Криминогенните фактори, обуславящи асоциалното поведение, посочени от всички респонденти (които почти напълно се покриват), биха могли да бъдат обобщени така:

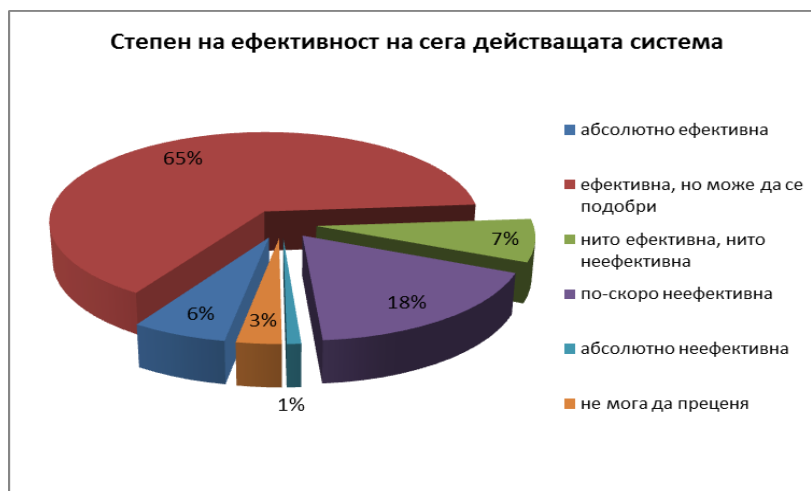
- ✓ проблеми, свързани с безработицата и ниския жизнен стандарт;
- ✓ заимстване от заобикалящата среда;
- ✓ отчужденост и агресия между децата;
- ✓ деформации в ценностната система и негативно отношение към правните и обществените норми;
- ✓ отношенията в семейството и микро-социалната среда, педагогическата неангажираност, престъпната безотговорност и безнаказаност на някои родители;
- ✓ необхващане и отпадане от училище на подлежащите на задължително образование малолетни и непълнолетни;
- ✓ личностни особености, ценностни дефицити и недостатъчен самоконтрол при проблемните лица.

По отношение на посочените причини за престъпното и противообщественото поведение на децата и младежите, има почти пълно съвпадение между всички отговори в анкетните карти. По-конкретно, основните акценти са поставени на влошеното финансово и социално положение на семействата и децата. На следващо място е посочена нарастващата безработица, която води до търсене на препитание и работа на родителите в чужбина. Оставените сами деца се отглеждат от близки и роднини. Липсата на родителски грижи, контрол и внимание, липсата на диалог между родители и деца, прекъснатата връзка между родителите и учебното заведение водят до отчуждаване, до липсата на морални и житейски ценности и до агресия сред децата. Не на последно място са посочени високата раждаемост сред ромското население, особено в ниски възрастови граници, съпоставена с ниската раждаемост в държавата, като цяло, и намаляването на броя на населението.

В съответствие с посочените причини за девиантното поведение на децата и младежите, са и посочените видове противообществени прояви и престъпления. С най-висок процент се очертават престъпленията против собствеността (кражби, грабежи, джебчийство), престъпленията против личността (умишлено нанасяне на телесни повреди, блудства), престъпленията против реда и общественото спокойствие, хулиганството и най-вече престъпленията, свързани с употребата и разпространението на наркотични вещества.

2. Степен на ефективност⁸ и процесуална ефикасност⁹ на сега действащата система за противодействие и превенция на престъпността и противообществените прояви на малолетните и непълнолетните лица – аргументация на оценката, причини

- степен на ефективност



Видно от графиката, отново се наблюдава разнопосочност в мнението на институциите по отношение на ефективността на сега действащата система за противодействие и превенция на престъпността и противообществените прояви на малолетните и непълнолетните лица. Малко над половината от отговорилите, са на мнение, че тя често е ефективна, но може да се подобри. С много близки стойности са и посочилите „нито ефективна, нито неефективна“ и тези, за които сега действащата система е абсолютно ефективна. Близко 1/5 от институциите считат, че е необходима промяна, тъй като тя е по-скоро неефективна. Само 6 от анкетираните (от 634 дадени отговора на въпроса за степента на ефективност на системата) са посочили, че системата е абсолютно неефективна.

По-долу в таблицата е показано и процентното съотношение на отговорите, посочени от конкретните институции, за ефективността на сега действащата система за противодействие и превенция.

Институция	Абсолютно ефективна	Ефективна, но може да се подобри	Нито ефективна, нито неефективна	По-скоро неефективна	Абсолютно неефективна	Не мога да преценя
МКБППМН	18,92%	72,30%	6,08%	1,35%	0,00%	1,35%
ДПС	3,51%	70,18%	8,19%	16,37%	0,00%	1,75%
Пробация	2,86%	54,29%	11,43%	25,71%	2,86%	2,86%
ПД, ВУИ, СПИ	0,00%	62,50%	12,50%	25,00%	0,00%	0,00%
Прокуратура	3,45%	62,93%	7,76%	20,69%	0,86%	4,31%
ОЗД	0,00%	59,66%	8,40%	26,05%	0,84%	5,04%
Съд	2,50%	42,50%	2,50%	40,00%	7,50%	5,00%

Проблемите, свързани с функционирането на системата за противодействие и превенция на престъпността и противообществените прояви на малолетните и непълнолетни

⁸ Ефективността като степен на постигане на поставените законови цели от системата, спрямо крайните резултати от тяхната дейност.

⁹ Ефикасността като икономическо съотношение на вложен труд спрямо постигнати резултати.

лица, биха могли да се обобщят, както следва, като същите са посочени в низходящ ред, по отношение на честотата на дадените отговори от анкетираните институции:

- ✓ Липса на координация и междуинституционално сътрудничество. Неинформираност по отношение на предприетите действия от съответните институции. Неангажиране, прехвърляне и размиване на отговорността, поради различната нормативна рамка на институциите, което от своя страна води и до фрагментарност на системата. Абдикация от ангажиментите по въпросите, свързани с превенция и противодействие на противообществените прояви.
- ✓ Системата е бюрократична. Тромава е при налагането на по-строги възпитателни мерки. Сроковете за разглеждане на възпитателните дела в местните комисии са твърде големи. Прекалено удължени са процедурите по налагане на възпитателните мерки, което води до чувство за безнаказаност при децата-извършители.
- ✓ Възпитателните мерки, предвидени в ЗБППМН, са недостатъчно ефективни, в резултат на което не оказват необходимото въздействие, а част от тях на практика са неприложими и често неизпълними. Недостатъчно ефективни са и мерките по ЗБППМН спрямо системните извършители.
- ✓ Недостатъчни грижи и отговорност на родителите, липса на мотивация за засилване на контрола над децата с асоциално поведение. Нестабилна семейна среда.
- ✓ Липса на достатъчен финансов ресурс. Недостатъчни средства за включване в квалификационни програми на служителите и специалистите, работещи с деца, на осъвременени учебителни, агитационни и нагледни материали, брошури и филми за съответната възраст и тема.
- ✓ Липса на кадрови ресурс от специалисти за работа с децата и техните семейства и оказване на социални услуги за професионална помощ.
- ✓ Неглижиране ролята на превенцията.
- ✓ Ефективността на сега действащата система се определя само с оглед емиграционните процеси и криминогенната обстановка.

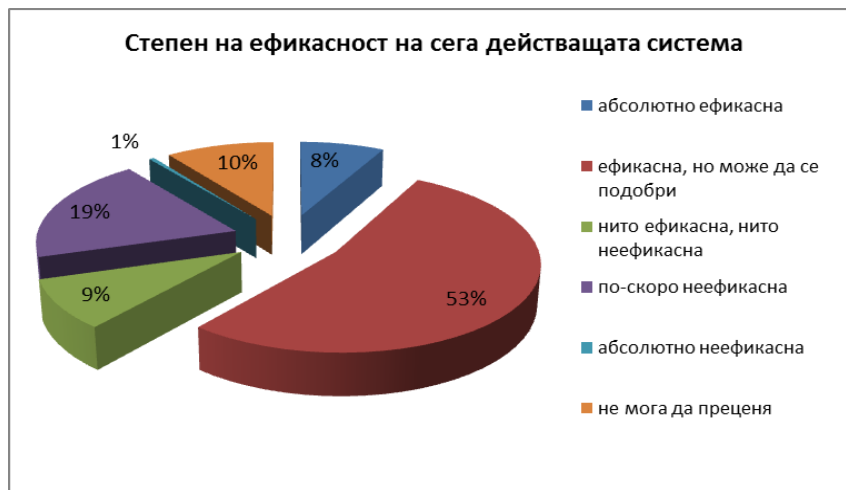
Независимо от широкия спектър на горепосочените проблеми, статистическите данни показват най-висок процент на изразилите одобрение от сега действащата система, като същевременно виждат и възможност тя да бъде подобрена. Насоките, в които предлагат да бъде направено това, са:

- предприемане на законодателни промени, с цел повишаване на ефективността на налаганите наказания, опростяване на процедурата и скъсяване на сроковете за налагането им, налагане на ефективни мерки и спрямо родителите, проявили безотговорно отношение към децата си с асоциално поведение;
- засилване на превантивната дейност; отговорност и активно участие на държавните институции, гражданските сдружения и отделните граждани;
- разработване и прилагане на програми за образование и социална интеграция, за професионално обучение и трудова заетост;
- по-ефективна работа с малолетните и непълнолетните лица и техните родители за укрепване на семейната среда и възпитание.

Обединяващо се оказва мнението на по-голяма част от респондентите, че независимо от всички затруднения, с които се сблъскват институциите, работещи с деца-

правонарушители, с асоциално поведение, все пак така работещата система дава резултат и в немалко от случаите децата, преминали през МКБППМН, не извършват нови противообществени деяния.

- степен на ефикасност



Приблизително същото е и съотношението при отговорите на институциите относно тяхното виждане за ефикасността на действащата система. С около 10% е разликата в полза на нейната ефективност, за сметка на ефикасността ѝ. Разликата в тези показатели в никакъв случай не би могла да бъде сигнал за системен проблем, тъй като предвид възприетото смислово съдържание на двата изрази „ефективност“ и „ефикасност“ (вж. бел.), законово поставените цели са постигнати, спрямо крайните резултати от тази дейност, независимо че това е за сметка на вложения труд и време от участниците в системата.

И тук в табличен вид е представено процентното съотношение на отговорите, посочени от конкретните институции, на въпроса за ефикасността на сега действащата система за противодействие и превенция.

Институция	Абсолютно ефикасна	Ефикасна, но може да се подобри	Нито ефикасна, нито неефикасна	По-скоро неефикасна	Абсолютно неефикасна	Не мога да преценя
МКБППМН	15,65%	63,27%	7,48%	4,76%	8,84%	0,00%
ДПС	6,98%	54,07%	11,05%	22,09%	0,00%	5,81%
Пробация	5,71%	48,57%	8,57%	28,57%	2,86%	5,71%
ПД, ВУИ, СПИ	0,00%	75,00%	0,00%	12,50%	0,00%	12,50%
Прокуратура	6,96%	51,30%	5,22%	22,61%	0,87%	13,04%
ОЗД	2,54%	47,46%	15,25%	21,19%	0,85%	12,71%
Съд	2,50%	35,00%	5,00%	40,00%	0,00%	17,50%

3. Необходимост от промяна на сега действащата система – аргументация, необходимост от предприемането на конкретни мерки от законодателно или организационно естество



Данните от графиката отново показват, че процентът на одобряващите сега действащата система за противодействие и превенция на престъпността и противообществените прояви на малолетни и непълнолетни лица е доста голям – около 80%. Разбира се, по-голяма част от подкрепящите системата смятат, че е необходима актуализация и осъвременяване, с оглед динамичното време, което формира поколение с различни интереси, мироглед и ценностна система. Направените конкретни предложения¹⁰ в анкетата са в следните посоки:

- Създаване на специализирани съдилища за деца или специализиран детски състав към всеки съд.
- Законодателни промени, отново в посока на по-голяма ефективност на налаганите възпитателни мерки (по чл. 13 ЗБППМН), възможност за полагане на общественополезен труд и съкращаване на срока до налагане на възпитателната мярка.
- Актуализация на възпитателните мерки спрямо подрастващите, съобразено с особеностите на поколенията, тъй като сега действащите създават чувство на безнаказаност, така напр. „те не могат да осъзнаят смисъла на предупреждението, като вид мярка за въздействие” или „задължение да се извини на пострадалия”.
- След налагане на възпитателните мерки, да се проследява поведението на лицето и средата, в която попада.
- Ангажиране на родителите в корекционната дейност. Режим на превенция и контрол и сред тях, а при повторност на деянията от децата им, да бъдат налагани административни мерки.
- Да се разшири специализацията в системата на правосъдието по отношение на работа с деца.

¹⁰ Изследването представя обобщение на направените предложения, без да се ангажира с оценка на адекватност и обоснованост.

- Да се назначат специалисти, работещи само по превенция, и такива, работещи само с деца-извършители. В СПИ, ВУИ, ДДЛРГ¹¹ и ЦНСТ¹² да се назначават квалифицирани служители, които наистина имат капацитет от знания и умения за ефективна работа с проблемни деца.
- Да се провеждат съвместни обучения в специализирани екипи с представители на всички заинтересовани страни за работа с малолетни и непълнолетни.
- Да се активира превантивната възпитателна дейност на социалните работници, психолозите в училищата. Да бъдат разработени и реализирани програми за диагностика и психо-социална работа с деца.

В следващата таблица в процентно съотношение са дадени отговорите на институциите, сред които е проведена анкетата, за необходимостта от промяна на системата за превенция и противодействие на асоциалното поведение сред децата и младежите.

Институция	Промяна изцяло	Промяна отчасти	Без промяна	Не мога да преценя
МКБППМН	2,72%	53,06%	36,73%	7,48%
ДПС	9,41%	70,59%	17,65%	2,35%
Пробация	8,82%	61,76%	17,65%	11,76%
ПД, ВУИ, СПИ	12,50%	87,50%	0,00%	0,00%
Прокуратура	10,43%	60,87%	20,87%	7,83%
ОЗД	21,01%	54,62%	7,56%	16,81%
Съд	23,08%	53,85%	12,82%	10,26%

4. Основни проблеми в работата на всяка една от институциите за превенция на престъпността и противообществените прояви на малолетни и непълнолетни:

- *проблеми, произтичащи от дейността на конкретната институция*

Основните посочени проблеми на анкетираните институции са такива, произтичащи от общо посочените при коментара досега за ефективността, ефикасността и необходимостта от промяна в действащата система. Отново акцентът е по отношение на социално-икономическите фактори в страната – нисък социален статус, високо ниво на безработица, ниска степен на образование на децата с асоциално поведение и на техните родители, липса на родителски контрол. Трудно могат да бъдат издирени родителите, поради незаинтересованост или поради отсъствието им от страната.

Посочените проблеми от административен и организационен характер са по отношение на взаимодействието между институциите, липса на обратна връзка, особено от прокуратурата и съда при наложени наказания, липса на достатъчна специализация на разследващите органи, липса на достатъчно добре подготвени специалисти за работа с деца, липса на квалифицирани специалисти за работа с деца.

Не на последно място са поставени и проблемите, произтичащи от финансовото и материално обезпечаване на дейността на институциите, специализирани за работа с деца, както и недостига на кадрови ресурс.

¹¹ Дом за деца лишени от родителски грижи.

¹² Център за настаняване от семеен тип.

Конкретни проблеми, посочени от респонденти от прокуратурата в работата им с малолетни и непълнолетни лица с асоциално поведение, са: не се събират подробни данни за лицето и за неговата среда; липса на родителски контрол и заинтересованост; липса на специализация при разследващите органи; не се обръща голямо внимание на този вид преписки и дела, особено когато те се прекратяват на основание чл. 61, ал. 1 НК; липса на специално помещение за провеждане на процесуално-следствените действия; невинаги се изисква назначаване на съдебнопсихиатрична или психологическа експертиза; разногласия, свързани с нееднозначното тълкуване на някои правни норми; недостатъчно финансово осигуряване.

Едва около 20% от анкетираните посочват, че не срещат проблеми в своята дейност, а около 10% не са отговорили.

- *проблеми, конкретно свързани с дейността на прокуратурата – причини и пътища за отстраняването им*

Само около 24% от анкетираните са изразили отношение по взаимодействието им с прокуратурата. От тях 18 % считат, че нямат проблеми в работата си с прокуратурата или ако има такива, те по-скоро са комплексни за всички институции.

Останалите около 6% от анкетираните посочват следните негативи в дейността на прокуратурата: липса (непоемане) на превантивни функции; забавяне във времето на постановяване на прокурорските постановления спрямо датата на извършване на деянието; прибързани действия по искането за задържане, често неадекватно към конкретния случай; занижено използване на мерки за въздействие, за сметка на директно преминаване към обвинение и предаване на извършителя на съд.

Направените предложения за промяна са в посока на: промяна в НПК, свързана със съкращаване на сроковете за гледане на делата срещу малолетни и непълнолетни лица; делата, забавени по обективни причини, да бъдат преразпределяни с приоритет; необходимост от профилиране на прокурорите за работа с деца, достатъчен опит и педагогическа подготовка.

Отношение към този въпрос е изразено и от страна на отделни териториални прокуратури, според които „съгласно законодателството, ролята на прокуратурата е минимална” (РП Смолян); „повишаване нивото на квалификация и задълбочаване на специализацията” (СГП, РП Враца); „формализъм при разследването, липсва социална политика, липсва адекватна работа с децата и с техните родители” (РП Бяла Слатина).

- *необходими мерки, според респондентите, за преодоляване на посочените проблеми в дейността на институциите*

И по направените предложения за преодоляване на посочените по-горе проблеми, трябва да направим уговорката, че само около 55% от анкетираните са отговорили, като предложените от тях мерки обхващат и/или законодателните, организационно-административните, образователно-методическите мерки.

Конкретно предлаганите законодателни мерки са по отношение на съществена промяна или напълно нов ЗБППМН; въвеждане на ефективни механизми за превенция и възпитание в ЗБППМН и ЗЗД; промяна на НПК и създаване на специализирана детска

прокуратура и детски съд; актуализация на видовете наказания за малолетни и непълнолетни; нови видове възпитателни мерки за младежи с асоциално поведение; законодателни мерки за предвиждане на наказателна отговорност за родителите; въвеждане на ограничителни мерки при напускане на страната за родители на деца с проявено асоциално поведение; промяна в процедурата по настаняване на МНЛ във ВУИ и СПИ; законодателен регламент за поемане на ангажимент на всяка институция, работеща с деца, и провеждане на ефективен контрол по изпълнение на мерките за превенция и противодействие на противообществените прояви на младежи с девиантно поведение.

Законодателните предложения, направени от териториалните прокуратури, попълнили анкетните карти, до голяма степен покриват по-горе посочените, като най-голям акцент се поставя на предложението за създаване на специализирана прокуратура и съд за деца и на разширяване на мерките и санкциите спрямо родителите на децата с асоциално поведение. По-конкретни са тези за допълване на разпоредбите на чл. 13, ал. 1 и на чл. 45 ЗБППМН; промяна в НК, нови видове наказания; промяна в НПК, ускоряване на производството; мерки спрямо лица, упражняващи надзор; нов ЗБППМН, създаване на законова и подзаконова нормативна уредба, уреждаща взаимодействието между институциите.

Организационно-административните мерки са за преодоляване на противоречията при точността на справките за адреса по местоживееене на лицето или на неговите родители; за налагане на по-строги санкции за безотговорното отношение на родителите и настойниците; ефективни производства срещу съжителството между малолетни и непълнолетни; намаляване на бюрокрацията и формализма в институциите, работещи с деца.

Образователно-методическите мерки са свързани предимно с провеждането на активна възпитателна дейност в училищата, повишаване на компетентността на педагогическите съветници, специализирани обучения на полицаи, следователи, прокурори, съдии и социални работници, активно ангажиране на учениците с извънкласни занимания, според интересите им.

В раздел „други мерки за преодоляване на проблемите” са посочени по-нестандартни мерки, като напр. въвеждане на задължителен предмет в училище – обучение за родители, недопускане на преминаване в по-горен клас на неграмотни ученици, независимост на училищните бюджети, за да се избегне злоупотребата с укриване на отсъстващите ученици.

5. Степен на взаимодействие между институциите от системата за ПППМН

От общо 653 респонденти от всички институции, попълнили анкетните карти, 33% от тях не са отговорили, дали според тях съществуват проблеми при взаимодействието с останалите институции от системата по противодействие и превенция на престъпността и противообществените прояви на малолетните и непълнолетните лица.

От останалите 67% посочили конкретен отговор, отново 33% твърдят, че имат много добро взаимодействие и не срещат проблеми или затруднения в своята работа. Прави впечатление, че голяма част от институциите, които имат добро взаимодействие, обикновено са от по-малки населени места, а не от окръжните центрове. Голяма част от тях твърдят, че това взаимодействие се дължи на личните им познанства и взаимоотношения. Служителите в тези институции добре познават своите райони, хората, които живеят там, и техните проблеми. Единствената пречка, която са явява за отговорното и съвместно изпълнение на задълженията им, е по отношение на липсата на достатъчно кадрови ресурс. Една немалка част от инспекторите в ДПС или от МКБППМН твърдят, че са единствени за доста голям район и за броя на жителите, които го населяват. Освен това липсата на достатъчно

финансови средства за закупуване на моторни превозни средства или за тяхната поддръжка, за по-добра мобилност, допълнително затруднява дейността им.

Основните направления, в които се осъществява взаимодействието между институциите, работещи с деца и младежи с девиантно поведение, както и дейността им свързана с превенцията, са по отношение на:

- идентификация и проучване на проблемите, свързани с ППМН и проявите на насилие сред децата на територията на съответната община или район;
- работа с деца с риск от отпадане от учебната система, породени от negliжиране, слаба мотивация и асоциално поведение;
- установяване и предотвратяване на скитничество, безнадзорност и др.;
- работа по програми и проекти за социална превенция;
- организиране на мероприятия и кампании за превенция на употребата на наркотични вещества, алкохол и тютюн;
- организиране на мероприятия и кампании за превенция на сексуална експлоатация и трафик на хора;
- организиране на мероприятия и кампании по здравни теми за подрастващите;
- организиране на кампании и мероприятия по превенция на противообществените прояви и насилието (посещения в училища, родителски срещи, публични кампании и др.);
- разработване и издаване на информационни материали с превантивна цел.

Местните комисии и инспекторите на ДПС подпомагат училищата в организирането на извънучилищни форми за правно и гражданско възпитание за правата и отговорностите на маловръстните, тренинг-обучения за превенция на насилието и агресията между учениците, формиране на умения за общуване и самоконтрол. Използват се и популярни практики, като „отворени врати” и „открити дни” на комисиите, полицейските структури и други институции, свързани с превенция на насилието.

Местните комисии, в сътрудничество с инспекторите на ДПС, дирекциите за социално подпомагане и органите на образованието, оказват социална подкрепа на малолетни и непълнолетни с проблеми в поведението. Осъществяват благотворителни кампании за деца в неравностойно социално положение.

В редица общини институциите, ангажирани с асоциалното поведение на децата и младежите, оказват подкрепа и съдействие на детските и младежки парламенти. Във взаимодействие с центровете за работа с деца, общинските детски комплекси и читалищата, местните комисии осъществяват дейности по превенция чрез извънучилищни занимания и художествена самодейност.

Като добра практика, в редица общини е утвърдено организирането на „Детска полицейска академия”, в която децата придобиват познания за правозащитната роля на полицията, усвояват знания и умения за избягване на рискови ситуации, за предпазване от насилие у дома и на улицата, по безопасност на движението и др. Работи се и по програмите „Работа на полицията в училището”, „Час на полицая”, „Полицията в близост до обществото”.

6. Основни проблеми, свързани с взаимодействието между институциите

- Проблеми на взаимодействие между институциите

Посочените основни проблеми от анкетираните институции биха могли да бъдат обобщени така:

- тромава система на взаимодействие, събитията се случват бавно, защото такъв е административният ред и определените от закона срокове;
- бюрократизиране на междуинституционалните отношения. Недостатъчна компетентност, дължаща се на липсата на квалификационни обучения;
- припокриване на функции. Създаденият „Координационен механизъм“ не действа пълноценно – размиване на отговорности на институциите;
- липса на съвместни и координирани действия на всички институции, чиято работа пряко или косвено е свързана с малолетни и непълнолетни извършители на престъпления и противообществени прояви, липсата на обратна връзка. Необходим е по-лесен достъп до информацията и действията, които всяка институция предприема спрямо определено дете;
- разминаването в нормативните уредби на различните институции от системата. Няма обединяващо звено, което да координира действията на всички институции по съответен случай. Всяка работи самостоятелно;
- липса на обратна информация относно резултатите от наложените възпитателни мерки и наказания по отношение на малолетните и непълнолетните;
- проблеми съществуват при взаимодействието между МКБППМН и регионалния инспекторат по образованието при пресичане на системните бягства от училище и отпадането на децата от образователния процес. Невинаги учебните институции подават навременна информация за извършени противообществени прояви;
- кореспонденцията между МКБППМН, прокуратурата и РУ „Полиция“, за разрешение да се изпрати пълно копие от преписка, продължава с месеци. Това е в ущърб и на институциите, и на малолетните и непълнолетните;
- много често деца, извършили дребни хулигански прояви, насилие или друга противообществена проява, се разглеждат изолирано от социалните служби, независимо от наличието на споразумения за сътрудничество. В някои случаи социалният работник от отдела за закрила на детето се явява и защитник на дете, за което е образувано възпитателно дело;
- основен проблем е неспазването на чл. 19, ал. 6 ЗБППМН за принудително довеждане от страна на МВР на лице, което призовано редовно, не се е явило безпричинно при разглеждане на възпитателното дело;
- недостатъчната правомощия на социалните работници от ОЗД;
- трудности при установяване на връзка със социалните служби в почивни и празнични дни и в извънработно време;
- липса на финансов ресурс за осъществяване на обща превенция сред подрастващите и недостатъчна обезпеченост с МПС;
- липса на достатъчно добре подготвени и квалифицирани кадри за работа с деца;

- недостатъчна ангажираност на гражданското общество и гражданите, формално отношение към проблемите на децата са девиантно поведение от страна на НПО.

- Взаимодействие с прокуратурата – проблеми, причини, последствия

Като цяло, анкетираните институции не са дали отговор на въпроса относно взаимодействието на институциите с прокуратурата. Те съставляват около 67% от анкетираните. От останалите 23%, в по-голям процент са изказали своето положително отношение от работата си с прокуратурата. Едва около 3-4% от попълнилите анкетни карти са посочили конкретни проблеми по отношение на дейността си с прокуратурата, които биха могли по-скоро да бъдат приети като епизодични и са посочени по-долу:

- промяна в НПК, създаване на детски съд и прокуратура, които да разглеждат делата в най-кратки срокове, при пълно взаимодействие с останалите институции;
- прокурорите се „страхуват“ от предлагането на по-строги санкции спрямо маловръстни;
- когато непълнолетни са извършили престъпления с висока степен на обществена опасност, да се настоява от прокуратурата пред съда за по-строги мерки спрямо извършителя;
- различно тълкуване от страна на прокуратурата и ДСП на чл. 191 НПК;
- допускането на съжителство на семейни начала между малолетни и непълнолетни от родителите им се квалифицира от прокуратурата като маловажно деяние.

- Мерки за преодоляване на основните проблеми във взаимодействието между институциите – законодателни, организационни, административни, образователни, методически и др.:

- законодателна рамка за отговорностите на всяка една институция. Създаване на законова и подзаконова нормативна уредба, уреждаща взаимодействието между институциите;
- синхронизиране на законодателството, отнасящо се до работата на отделните институции, работещи с деца;
- създаване на един орган или едно ръководство, което да отговаря за децата;
- законодателни промени в ЗБППМН и др. нормативни и поднормативни актове, обосновани на изведената от всички заинтересовани страни проблематика;
- промяна в ЗБППМН за приемане на по-разширен кръг от възпитателни мерки и по-засилен контрол над тях;
- скъсяване сроковете по нормативната уредба. Да се предвидят в ЗБППМН ред и срокове, в които местните комисии да уведомяват прокуратурата за резултатите от разгледаните възпитателни дела;
- промени в ЗЗД относно институцията „приемно семейство“ – по-кратки срокове, по-приемливи изисквания, с оглед да се закрият всички СПИ и ВУИ, които са крайно неефективни;

- прилагане на мерките по НК спрямо родители, създаващи предпоставки за попадането на дете в риск;
- създаване на денонощни екипи от социалните служби за работа с деца;
- назначаване на щатен служител по взаимодействието във всяка институция, работеща с деца;
- въвеждане на задължителни периодични съвместни обсъждания, с участието на представители от всички институции, работещи с деца.

7. Оценка на действието на Концепцията за държавна политика в областта на правосъдието на детето

Чрез приемането на Концепцията за държавна политика в областта на правосъдието на детето правителството си поставя за цел да изгради политика, която да предотвратява общественоопасното и виктимогенното поведение на децата, като осигурява ефективна високоспециализирана защита на техните права и законни интереси, включително хуманна и законосъобразна корекция на поведенческите им отклонения, индивидуално съобразена с най-добрия интерес на детето. Едновременното действие на концептуално несъвместими нормативни актове и практиката на успоредното им прилагане създава впечатление за произволност и хаотичност, а институционалната система функционира при недостиг на специализация, липса на адекватна статистическа и аналитична информация и води до нарушения на междуинституционалната комуникация.

От попълнените анкетните карти респонденти, 49% не са изразили отношение към Концепцията за държавна политика в областта на правосъдието на детето или са посочили, че не са запознати с нея и не могат да изразят мнение.

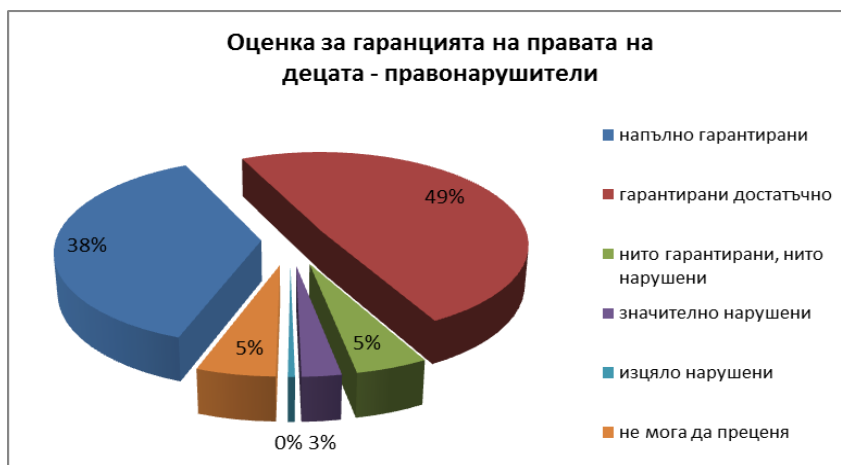
Почти половината от изразилите становище за Концепцията считат, че тя е съобразена с най-добрия интерес на детето и с международното право и стандарти, постижима и с реалистични цели.

Мнението на останалата част от респондентите варира от „има своите недостатъци, но е добър опит за полагане на началото на реформа в областта на правосъдието на детето” до „сбор от различни идеи, безразборно вкарани в областта на законодателството, което противоречиво третира субектите от системата по ЗБППМН”. Освен това, тя не е съобразена със социално-икономическото състояние на страната и финансовите възможности, както и с нивата на детската престъпност в страната.

Най-голямо неодобрение Концепцията среща сред инспекторите от ДПС и служителите от МКБППМН. Според тях, без създаване на работещ механизъм, тя ще остане далеч от практическо приложение, без ясно разписани отговорности.

8. Права на децата-правонарушители

От графиките е видно, че според анкетиранияте институции, правата на децата-правонарушители са по-добре защитени от тези на децата, пострадали от престъпления. Разликата с около 10% при изразилите отношение, че правата са напълно гарантирани и гарантирани достатъчно, е почти константна величина. Същото съотношение се запазва и при съпоставка на останалите показатели, с изключение на виждането за изцяло нарушените права на децата, където мнението на респондентите почти се покрива.



Аргументацията за това разминаване и превесът в отрицателна посока на нарушените права на децата, потърпевши от престъпления, се отчитат от респондентите като:

- процесуалните закони не отчитат спецификата на децата;
- прилагат се остарели правила при разпит на пострадали деца;
- липсва специална подготовка на разпитващите за работа с деца;
- често чрез разпитите се вменява вина на децата;
- на много места липсват специални условия за провеждане на разпити. Разпитите трябва да се ограничат до веднъж в процеса;
- не се работи с родителите на пострадалите деца.



9. Заключение

В съответствие с принципа за най-добрия интерес на детето, включващ както правата, така и отговорностите на децата, главната цел е намаляване на престъпленията и асоциалните прояви на малолетните и непълнолетни лица и създаването на превантивна среда. Възможностите за реализиране на тези цели би могла да се търси посредством следните механизми:

- промени в нормативната база, свързани с най-добрия интерес на детето и обезпечаване на ефективното прилагане на законодателните мерки;
- осигуряване на адекватна правна защита за децата във всички стадии на съдебното и извънсъдебно производство;
- разработване на алтернативи за задържането под стража и разнообразяване на наказанията без лишаване от свобода;

- специализация на магистратите;
- повишаване на квалификацията, подобряване на уменията и установяване на критерии за подбор на специалисти в системата за превенция и противодействие на детското асоциално поведение;
- укрепване на взаимодействието между органите и институциите, с ясно разграничаване на техните функции и правомощия;
- изработване на механизъм за координация между институциите за превенция на асоциалното поведение сред децата и младите хора;
- разработване на програми, насочени към ограничаване на криминогенните фактори, програми за ранна превенция, програми за деца в риск и програми за превенция на рецидива;
- ресурсно и кадрово осигуряване на системата за превенция и противодействие на детското асоциално поведение на централно и местно ниво;
- активизиране на гражданското общество.

Въпреки съответствието с международните стандарти, необходимо е да бъде проведено широко обществено обсъждане на социалните и обществени проблеми и на сега действащото българско законодателство, на което да бъдат обсъдени възможностите за:

- въвеждане на нови видове възпитателни мерки, налагани на непълнолетни с асоциално поведение;
- необходимост от законово регламентиране на по-кратки срокове за разглеждане на делата за престъпления, извършени от непълнолетни;
- ускоряване на процедурата за ограничаване и лишаване от родителски права при неполагане на грижи за детето;
- въвеждане на нови видове възпитателни мерки и финансово обезпечаване на ефективното прилагане на съществуващите мерки;
- въвеждане на нови видове мерки за въздействие и осигуряване на ефективността на санкциите по отношение на родители, които не полагат достатъчно грижи да децата си;
- осигуряване на пълен съдебен контрол върху мерките, при които детето се отделя от семейството;
- законово регламентиран механизъм за усъвършенстване и повишаване на квалификацията на специалистите, ангажирани в различите сфери на превенция и противодействие на детското асоциално поведение;
- участие на гражданското общество в превенцията и противодействието на престъпността и противообществените прояви на малолетните и непълнолетни лица.

За противодействието на противообществените прояви, е необходимо да бъдат мобилизирани всички институции, ангажирани с обучението, възпитанието, развитието и социалното адаптиране на малолетните и непълнолетните.

Наличието на противообществените прояви при маловръстните формира необходимост от иновации в обучението на учители, социални работници, родители и специалисти, работещи с деца. Не на последно място, за успешната превенция на правонарушенията на непълнолетните, са необходими и усилия от страна на цялото общество.